

Josip Zanki, Marijana Paula Ferenčić, Nevena Škrbić Alempijević, Sanja Potkonjak, Marijana Belaj, ur.: *Od državne umjetnosti do kreativnih industrija / Transformacija rodnih, političkih i religijskih narativa*

Zagreb: Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, 2015., 138 str.

Projekt *Od državne umjetnosti do kreativnih industrija: transformacija rodnih, političkih i religijskih narativa* zamišljen je kao istraživanje različitih kulturnih rituala koje proizvode alternativne kulture i socijalne interakcije, a istraživanju se pristupa s polazišta humanističkih i društvenih znanosti, od povijesti, etnologije i sociokulturne antropologije, povijesti umjetnosti do teorija rodosti i politologije. Pokazuje se kako se prihvaćeni društveni narativi, rodni, politički i religijski, mogu transformirati kroz djelovanje različitih umjetničkih i kreativnih praksi.

Urednice Zbornika Nevena Škrbić Alempijević, Marijana Belaj i Sanja Potkonjak u članku *Kulturnoantropološki pogled na cenzuru i njezine odjeke* predstavljaju istraživanja kojima se Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu uključio u projekt, na temu umjetnika i umjetničkog djelovanja koji se opiru dominantnim političkim, religijskim, rodnim i drugim narativima te društveno prihvaćenim politikama pamćenja. Kao jednu od poveznica među temama studentskih istraživanja autorice ističu mehanizme uključivanja i isključivanja iz javnog prostora, pa su svoj rad posvetile cenzuri kao jednom od odgovora s pozicija moći na umjetnička djela koja preispituju političke i religijske datosti. Djelovanjem pojedinačnih umjetnika u svojim tekstovima bave se Filip Razum, Katarina Lukec i Nina Lišnić.

Filip Razum u članku *Društveno korisno znanje – umjetnički izražaj i “antipedagogija”* razmatra umjetničku akciju Siniše Labrovića *Postdiplomsko obrazovanje i Priručnik* koji prati ovu akciju, a bavi se pitanjem kolektivnih vrijednosti društva u kojem živimo. Priručnik *Postdiplomsko obrazovanje* koncipiran je kao udžbenik s četrnaest poglavlja od kojih svako poglavlje predstavlja jednu granu kriminala ili tip kriminalne aktivnosti, a umjetnik kroz poglavlja daje naputke kako biti uspješan u specifičnim granama kriminala. Filip Razum zaključuje kako je riječ o antipedagoškom pomaganju te dodaje kako nas umjetnik kroz jednu bizarno realnu pedagošku šalu upozorava na to da se nalazimo u društvu koje je zaraženo pasivnošću na stvarnost koja nas okružuje te da postoji velika doza samozavaravanja u tom društvu.

Katarina Lukec u članku *Sutra, danas, jučer: koncept kolektivne amnezije u radu Davida Maljkovića* razmatra aktivistička obilježja u radovima Davida Maljkovića i njegovu poetiku “umornih prostora”, i to u radovima – *Scene za novo*

naslijede koji tematizira spomenik na Petrovoj gori te *Umirovljene kompozicije* koji tematizira spomen-park Dotrščina posvećen žrtvama Drugoga svjetskog rata – koji problematiziraju kolektivnu amneziju društva.

Tekst Nine Lišnić *Umjetnost i sjećanje – kako provocirati promišljanje* pokušaj je refleksije na rad Matka Meštrovića, njegovo aktivno sudjelovanje u radu umjetničke grupe *Gorgona* i u pokretu *Novih tendencija*, ali i njegovo beskompromisno djelovanje kao teoretičara umjetnosti i umjetničkog kritičara.

Suzana Marjanić predstavlja djelovanje Vladimira Dodiga Trokuta kao oazu estetskog aktivizma. Autorica interpretira Trokutovu anarho-ideju *Antimuzeja* na osnovi umjetnikova *Koncepta za realizaciju projekta anti-ulica – antimuzej – antigrad* i namjeru da se sačuva njegov projekt *Antimuzej* kao povijest svakodnevice, uz kratku opasku da, budući da država nije podržala ovaj projekt, on nije realiziran.

Iva Grubiša pristupa prosvjedima i akcijama udruga “Pravo na grad” i “Zelena akcija” polazeći od razgovora sa sudionicima Uršom Raukar i Tomislavom Tomaševićem – smatrajući da postoji nedostatak radova koji bi prosvjede i akcije Prava na grad i Zelene akcije promatrali odozdo stavivši u fokus pripadnike ovih udruga, pitajući kako su se organizirali, kako su osmišljavali svoje akcije te kojim su se sve sredstvima služili.

Uz temu tretmana javnog prostora prisutna u članku Ive Grubiše mogu se povezati i izložbeni projekti Željka Marciuša *Ikonografija grada I i II te Velegrad u Kraljevićevu slikarstvu* koje predstavlja u svojem članku.

Kristina Malbašić bavi se javnim prostorom kroz promišljanje uloge umjetničkog tijela Vlaste Delimar kao medija kulturnoantropoloških značenja u javnom prostoru.

Na javni prostor referira se i tekst Lucije Halužan koji se bavi društvenim odjecima plakata za predstavu *Fine mrtve djevojke*. Autorica plakat promatra kao medij koji prenosi društveno angažiranu poruku čak i u svojoj odsutnosti s gradskih površina.

U članku *Pobuna kao stanje revolucionarnog Drugog* Josip Zanki bavi se temom Drugoga kroz razmatranje recentnijih afera na umjetničkoj sceni u Hrvatskoj pokazujući nametanja pozicije Drugoga i upotrebu propagandnog jezika u cilju neutralizacije Drugoga.

Uz temu Drugoga može se povezati problematika rodnih odnosa čime se bavi Deniver Vukelić koji daje pogled na spomenutu problematiku unutar pokreta Hrvatskog rodnovjerja ističući rijetku priliku za istraživanje sustava u nastajanju, stalnom preoblikovanju i adaptiranju na nove okolnosti. *Hrvatsko rodnovjerje*

jest pojam koji predstavlja znanstveni i stilistički neutralan termin za suvremeni duhovni pokret koji se temelji na življenju stare slavenske i hrvatske vjere, a usmjeren je na štovanje kulta predaka i izvornih starih slavenskih i hrvatskih božanstava. Autor pokazuje kako je, gledano prema problemima roda, spola i seksualnosti, hrvatska rodnovjerna zajednica s jedne strane u potpunosti otvorena ravnopravnosti spolova, osim u slučajevima tradicionalnih uloga u svetkovinama i obredima, dok je s druge strane još iznimno podijeljena, oprezna i nesigurna prema osobama LGBT spolne orijentacije, dijelom zbog uvriježenih općih predrasuda, a dijelom zbog temeljitije argumentiranih stavova o tradicionalnom slavenskom i hrvatskom duhovno-magijskom naslijeđu. U rad Mihaele Majcen uključeno je pitanje rodnih odnosa kroz razmatranje uspješnog djelovanja značajnih autorica u umjetnosti animacije kao što su Magda Dulčić, Nicole Hewitt, Helena Klakočar, Ivana Guljašević, Ana Hušman i Ana Marija Vidaković.

Promatrajući Olimpijske igre kao primjer obreda prijelaza koji zbog korporativnih ekonomskih interesa postaje potpuno integriran u funkciji kapitala, industrije i tržišta, Irena Bočkai razmatra prijelaz od liminalnog u liminoidno i liminautičko koji se pritom događa.

Gintautas Mažeikis sa Sveučilišta Vitolda Velikog u Litvi na primjeru događaja iz Donbasa (Ukrajina) bavi se ideološkim revizionizmom, utemeljenim na reinterpetaciji povijesti Sovjetskog Saveza i suvremenih političkih sistema, kao imitacijom političkog da bi se manipuliralo društvom u uvjetima novoga političkog reakcionarizma.

Evgeny Malyshkin s Državnog sveučilišta u Sankt Peterburgu bavi se tematiziranjem pojma *amechania*, njegovom ulogom u grčkim tragedijama i njegovim mogućnostima u kontekstu politika sjećanja. Navodi izraz “nikada zaboraviti, nikada oprostiti” kojim pripadnici pokreta *Antimaidan* pozivaju na političku akciju i na stvaranje političkog mita te ističe da nije cilj stvoriti mit nego je cilj vratiti se njegovu izvoru, *amechaniji*, sjećanju i opraštanju.

Vladimir Gudac u članku *O mitovima i pivu* bavi se razgradnjom starih i stvaranjem novih mitova koji u kulturi devalviranih vrijednosti ostaju sve što je državama-nacijama preostalo od kolektivnog ponosa. Autor ističe kako industrija potrošne robe, njezina hiperprodukcija, u zapadnom liberalnom tržištu vodi izravno zaboravu. Što se više predmeta proizvede, to brže i temeljitije oni nestaju. Zbog toga je ono što se sada poručuje – u mitske se vrijednosti prošlosti može sumnjati, ali novi su proizvodi nesumnjive mitske vrijednosti, dakle, nadilaze racionalni sud!

Organizatorima skupa uspjelo je zadanom temom i omogućujući sudjelovanje studentima, zajedno s iskusnim znanstvenicima, prikupiti velik

broj izazovnih tekstova koji se bave suvremenim temama, značajnim autorima, događajima, pojavama i akcijama, suprotstavljajući se tako šutnji ili proizvoljnim prosudbama kojima je većina predstavljenih tema popraćena u *mainstream* kulturi.

Rosana Ratkovčić

Dragutin Babić: *Nacionalne manjine u Hrvatskoj. Sociološka perspektiva*

Zagreb: Plejada, 2015., 279 str.

Knjiga dr. sc. Dragutina Babića, znanstvenog savjetnika na Institutu za migracije i narodnosti u Zagrebu, nastavak je njegova dugogodišnjega znanstvenog istraživanja nacionalnih manjina, odnosno suživota različitih naroda, u početku na prostoru Slavonije, zatim grada Zagreba, a sada i čitavoga hrvatskog prostora.

U uvodnom poglavlju autor objašnjava kako se postaje manjinom te se pita: jesmo li *svi mi manjinci*? Nakon uvoda slijedi pet većih cjelina: poglavlje o teorijskom okviru istraživanja, prikaz demografskih podataka, empirijska istraživanja, sociolog promatrač, a knjiga završava razmišljanjima o perspektivama nacionalnih manjina.

Teorijski okvir sastoji se od više potpoglavlja kroz koja nas autor upoznaje s raznovrsnošću definicija, prijevora i nedoumica oko nacionalnih i etničkih manjina, zatim s etnonacionalizmom, predrasudama, stereotipima i stigmama kojima su izloženi pripadnici manjinskih zajednica, propituje kako je to biti “vječiti drugi”, objašnjava procese asimilacije, segregacije, getoizacije, integracije itd. Teorijski okvir završava pristupima istraživanja nacionalnih, etničkih, jezičnih, višestrukih, hibridnih i drugih identiteta, odnosno njihovom promjenjivošću i socijalnim konstrukcijama u prostorima (ne)moći. Dajući ozbiljan znanstveni pregled relevantnih teoretičara američke, zapadnoeuropske i hrvatske provenijencije, autor tekst čini zanimljivim, istodobno nasmijavajući, rastužujući, a nadasve vas potiče da se zamislite nad hrvatskim društvom čitajući konkretne primjere uglavnom iz medijskog diskursa: o etničkoj mimikriji – odnosno prikrivanju identiteta tijekom 90-ih, miješanim brakovima, dokazivanju etničke čistoće istaknutih osoba, posebice hrvatskih političara.

U trećem poglavlju na osnovi popisa stanovništva Državnog zavoda za statistiku RH iz 1991., 2001. i 2011. godine prikazuje nacionalnu strukturu stanovništva za svaku od 20 hrvatskih županija i grad Zagreb. Nakon usporedbe podataka za svaku županiju daje analizu o razlozima promjena broja pripadnika 22 nacionalnih manjina kojima su doprinijele migracije tijekom Domovinskog